

Fatih BOSTANCI
(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Bağımsız Araştırmacı, Şanlıurfa Türkiye
Independent Researcher, Şanlıurfa, Türkiye
bostanci.fatih@gmail.com

Geliş Tarihi/Received 14.01.2025
Revizyon Tarihi/Revision 06.05.2025
Kabul Tarihi/Accepted 07.05.2025
Yayın Tarihi/Publication Date 15.05.2025

Atıf:
Bostancı, Fatih. "XIV. Yüzyıl Fars Bölgesi'nde Hâkimiyet Mücadelesi: Emir Timur ile Şah Mansur Savaşı". Ahbar, sy. 3 (Mayıs 2025): 23-31.

Cite this article:
Bostancı, Fatih. "The Struggle for Dominance in the XIVth Century Fars Region: The War between Amir Timur and Shah Mansur". Ahbar, no. 3 (May 2025): 23-31.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

XIV. Yüzyıl Fars Bölgesi'nde Hâkimiyet Mücadelesi: Emir Timur ile Şah Mansur Savaşı

The Struggle for Dominance in the XIVth Century Fars Region: The War between Amir Timur and Shah Mansur

Öz

Bu çalışmada XIV. Yüzyıl Fars bölgesinde yaşanan hâkimiyet mücadelesinde Emir Timur ile Muzafferî hanedanına mensup Şah Mansur arasındaki savaş ele alınmıştır. Emir Timur, Türkistan bölgesinde hâkimiyetini sağlamlaştırdıktan sonra İran coğrafyasındaki mahallî hanedanları itaat altına almak üzere batı seferlerine çıkmıştır. Diğer tarafta ise İlhanlı Devleti'nin son hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın vefatının ardından yaşanan mahallî kargaşada hâkimiyetini tesis ederek Fars bölgesinde güçlenen Muzafferî Hanedanlığı'nın bölgedeki yayılmaları Emir Timur'a iletilmekteydi. Muzafferîler de İlhanlı topraklarının varisi olarak topraklarını genişletmek isterken, doğudan Emir Timur'un haberlerini almaktaydılar. Emir Timur'un Muzafferî Hanedanlığı'nın da aralarında olduğu mahallî hâkimlere yaptığı seferler Ortaçağ kroniklerinde beş yıllık sefer olarak adlandırılmıştır. Bununla birlikte Timur'un bölge hâkimiyetinin ardından kaynakların da ifadesiyle karşılaştığı çetin rakiplerinden biri Şah Mansur idi. Özellikle Şah Mansur'un cesaretinden övgüyle bahseden Timurlu kronikleri, iki hükümdar arasındaki savaşın cereyanı hakkında da efsanevî bilgiler vermektedirler. Dolayısıyla bu çalışma Emir Timur ile Şah Mansur arasında yaşanan savaşın nedenleri ve sonuçlarını dönemin kroniklerinin sunduklarıyla meydana getirilmiştir. Savaşın sona ermesinden yıllar sonra bile bu savaş hakkında Timurlu sarayında yapılan konuşmalar da bu çerçevede irdelenmiştir. Çalışma iki ana başlık altında incelenmiştir. Emir Timur'u Muzafferîler ile Savaşa Sürükleyen Sürece Dair başlığı ile Timur'un Fars bölgesine seferlerinin nedenleri mütalaa edilmiştir. İkinci alt başlıkta ise Emir Timur'un Muzafferî hükümdarı Şah Mansur ile Savaşı ele alınmıştır. Savaşın başlangıcı, savaş esnası ve sonuçlarının Timurlular ve Muzafferîlere yansımaları ile makale tamamlanmıştır. Bu savaşın sonucunda Muzafferî hanedan üyelerinin tamamı öldürülmüştür. Emir Timur'un bu kararı almasındaki saiklerin de nedenlerine değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Emir Timur, Fars, Muzafferîler, Şah Mansur, Timurlular

Abstract

This study focuses on the war between Amir Timur and Shah Mansur of the Muzaffarid dynasty in the XIVth century Persian region. After consolidating his sovereignty in the Turkestan region, Amir Timur embarked on western campaigns to subjugate the local dynasties in the Iranian geography. On the other side, the expansion of the Muzaffarid dynasty, which had established its sovereignty in the Persian region by establishing its dominance in the local turmoil following the death of Abu Said Bahadır Khan, the last ruler of the Ilkhanid Empire, was being communicated to Amir Timur. While the Muzaffarids, as the heir to the Ilkhanid lands, wanted to expand their territories, they were also receiving news of Amir Timur from the east. Amir Timur's campaigns against the local rulers, including the Muzaffarid dynasty, are referred to in medieval chronicles as five annual campaigns. However, according to the sources, one of the most formidable rivals Timur faced after his domination of the region was Shah Mansur. The Timurid chronicles, which especially praise Shah Mansur's courage, also provide legendary information about the battle between the two rulers. Therefore, this study is based on the causes and consequences of the war between Amir Timur and Shah Mansur as presented by the chronicles of the period. Even years after the end of the war, the conversations about this war in the Timurid court were also analyzed in this framework. The study is analyzed under two main headings. The first sub-heading, On the Process that Led Amir Timur to War with the Muzaffarids, examines the reasons for Timur's expeditions to the Persian region. The second sub-heading deals with the war between Amir Timur and the Muzaffarid ruler Shah Mansur. The article is completed with the beginning of the war, its course and its consequences on the Timurids and the Muzaffarids. As a result of this war, all members of the Muzaffarid dynasty were killed. Emir Timur's motives for this decision are also discussed.

Keywords: Amir Timur, Fars, Muzaffarids, Shah Mansur, Timurids

Giriş

Ebu Said Bahadır'ın vefatından sonra İlhanlı Devleti süratle çöktü. İlhanlıların hâkim oldukları coğrafyada çeşitli bölgelerde Kertler, Serbedarîler, Toga Timurlular, Celayırîlar ve Muzafferîler hüküm sürmeye başladılar. 782/1380 tarihinde ilk defa Ceyhun'u geçerek Horasan'a hareket eden Emir Timur, Kertler, Serbedarîler ve Toga Timurlulara son vererek Horasan'a hâkim oldu. Emir Timur, aynı zamanda Horasan seferleri esnasında İran'ın durumunu yakından takip etti. Bu bölgede yaşanan mahallî hâkimlerin iktidar çatışmalarına bir süre müdahale etmeyerek birbirlerinin güçlerini kırmalarını bekledi. Daha sonra İran'a yapılacak seferin planını belirledi.¹ Emir Timur'un hedefindeki mahallî hanedanlardan biri Muzafferîler idi.

Muzafferî Hanedanlığı'nın önde gelenlerinden Gıyaseddin Hacı, oğulları Ebu Bekir, Muhammed ve Mansur ile birlikte Moğolların batı seferleri esnasında Yezd'de ikamet etmekteydiler. Nitekim Ebu Bekir ile Muhammed, Yezd Atabegi Alaü'd-devle'nin hizmetine girdiler. Ebu Bekir, aynı zamanda Alaü'd-devle tarafından 300 süvariyle Hülegü'nün ordusuna katılıp Bağdat'a gönderildi. Daha sonra Mısır sınırında Benî Hafâce'ye karşı yapılan bir saldırı sırasında öldürüldü. Bunun üzerine kardeşi Mansur onun yerini aldı ve o da Alaü'd-devle'ye tâbi oldu. Ardından Yezd Atabegi Yusuf Şah b. Togan Şah, Mansur'un oğlu Şerefüddîn Muzaffer'i Meybüz valiliğine tayin etti. Şerefüddîn Muzaffer, burada kardeşleri Mübarizüddîn Muhammed ve Zeynüddîn Ali'nin de yardımıyla ileride kendi adını taşıyacak olan Muzafferîler hanedanının temellerini attı. Önce Kirman tarafından Yezd'e saldıran eşkiyanın önünü keserek bölgeyi güvenli hale getiren Muzaffer, Atabeg Yusuf Şah'ın İlhanlı Hükümdarı Argun Han ile ters düşmesi sırasında onun yanında kaldıysa da Argun öldükten sonra 690/1291 tarihinde yerine geçen Gaan Han'ın hizmetine girdi ve ordusunda *emîr-i hezâre* oldu. Olcaytu Han zamanında Kirmanşah-Herat ve Merv-Eberkûh arasındaki yolların güvenliğini sağlamakla görevlendirildi. 713/1313 yılında öldüğünde aile bölgede büyük bir itibar kazanmış durumdaydı.²

İlhanlı Devleti yıkıldığı zaman Muzafferîlerin elinde merkezi Şiraz olmak üzere Fars ve Kirman bulunmaktaydı. Ancak ilerleyen dönemlerde Yezd ve İsfahan gibi şehirler kısa süreli de olsa Muzafferî topraklarına girdi. Öte yandan hanedan içi çatışmalardan ötürü toprağını genişletmek isteyenlerle istemeyenler arasında da anlaşmazlıklar yaşandı. Bir taraf doğudan batıya doğru büyük bir orduyla gelmekte olan Emir Timur'un tabiiyetine girmek isterken, diğer taraf hâkimiyet alanını genişleterek Timur'a karşı ittifaktan yana olmak düşüncesinde idi.³

Ortaçağ'ın önemli hükümdarlarından Emir Timur yaklaşık otuz beş yıl süren hükümdarlığı boyunca, doğudan batıya pek çok sefere katılmış ve bu seferlerde yenilgi yüzü görmemiş bir Türk hükümdarıydı. Emir Timur Çin'den Anadolu'nun batısına kadar pek çok bölgede hâkimiyetini uzun/kısa süreliğine sağlayarak vefatından sonra dahi söz konusu topraklar üzerinde adını ve hükümlerini kalıcı hale getirmiştir. Fakat tüm bunlara rağmen Emir Timur'u da askerî ve siyasî bakımdan meşgul eden, uğraştıran ve hatta zorlayan rakipleri de olmuştur. Bu rakiplerinden biri yukarıda kısaca değinilen Muzafferîlerin son hükümdarı Şah Mansur idi. Şah Mansur'un hâkimiyete geçmesinden önce Muzafferîler Timurluların tabiiyetine girmeyi kabul etseler de kendisi bunu reddederek Emir Timur'a karşı ölümüne kadar mücadele etti. Fars bölgesinde yürüttüğü politikaların sonuçlarını alamayan Şah Mansur, sonunda Emir Timur ile savaşmaktan da kaçınmadı ve bu savaşta vefat etti. Bu çalışmada Emir Timur ile Şah Mansur arasındaki mücadelenin nedenleri, savaşın akıbeti ve Fars bölgesindeki yansımalarına değinilecektir.

Emir Timur'u Muzafferîler ile Savaşa Sürükleyen Süreç

Mübarizüddîn Muhammed zamanında hâkimiyet alanını genişleten Muzafferîler, XIV. yüzyılın başlarında önemli bir güç olan İncü Hanedanlığı'nı da ortadan kaldırdılar. Bu iki hanedanlık, genelde Fars bölgesi özelde Şiraz için yıllardan beri birbirleri ile mücadele içine girdiler. Sonunda Mübarizüddîn Muhammed'in oğlu Şah Şüca zamanında İncü Hanedanlığı'nın son üyesi Şeyh Ebu İshak öldürülerek Fars bölgesinde hâkimiyet Muzafferîlerin eline geçti.⁴ Muhammed Muzaffer, Kirman hâkimi Kutluğ Han'ın kızı ile yaptığı evlilik ile Fars ve Irak'ın tartışmasız hâkimi oldu ve Tebriz'i ele geçirerek Azerbaycan'a sahip olmak üzere harekete geçti. Ancak bu bölgede tutunamadı. Esasen buradaki geçici hâkimiyetinin sebebi, sarayında bulunan münecimler tarafından ona verilen olumsuz haberlerden kaynaklanmaktaydı. Nitekim Tebriz'de kaldığı bir haftanın ardından Celayırî

¹ İsmail Aka, "Timurluların Azerbaycan ile Alakaları", *Türk Kültürü Dergisi* 30, sy. 345 (Ocak 1992): 11.

² Rıza Kurtuluş, "Muzafferîler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 31 (Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2020), 417.

³ İsmail Aka, *Timur ve Devlet* (Ankara: TTK Yayınları, 2000), 10.

⁴ Bu iki hanedanlık arasındaki mücadeleye dair tafsilatlı bilgi için bkz. Şihâbüddîn Abdullah b. Lütfullah b. Abdulreşidü'l-Havâfi el-Med'u be Hafız-ı Ebrû, *Zeyl-i Cami'u-Tevârîh-i Reşidî*, tash. Hanbababa Beyanî (Tahran: İntişarat-ı Şirket-i Tezâmünî-i İlmî, 1317), 142-172; Ebu'l-Abbâs Ebu'l-Hayr Zerkub Şirâzî, *Şiraznâme*, tash. Behmen Kerimi (Tahran: 1350), 75-81; Mahmud Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, tash. Abdülhüseyn Nevayî (Tahran: Müessese-i İntişarat-ı Emir-i Kebir, 1364), 41-75; Abbas İkbâl, *Tarih-i Moğol ez Hamle-i Çengiz ta Teşkil-i Devlet-i Timuri* (Tahran: Müessese-i İntişarat-ı Emir-i Kebir, 1388), 344-420.

Sultan Üveys'in ordusunun Tebriz'e geldiği haberi ulaştı. Münecimler, Muhammed Muzaffer'e *bu yıl yüzü uzun bir gençten sana büyük bir bela gelecektir* dediler. Bu vasıfların Sultan Üveys'te olduğunu anlayan Muhammed Muzaffer, korkup Tebriz'den ayrılarak Irak-ı Acem tarafına doğru yola koyuldu. Daha sonra burada da tutunamayarak İsfahan'a geldi. İsfahan'da iken oğlu Şah Şüca'nın adamları tarafından gözlerine mil çekildi ve ardından öldürüldü.⁵ Ancak Şah Şüca İsfahan'da vali olan kardeşi Şah Mahmud ile Şah Mahmud'un ölümüne kadar anlaşmazlıklara karıştı. Şah Mahmud, Muzafferîlerin eski düşmanları Celayırlılar'dan yardım istedi ve sonunda İsfahan'ı güvence altına aldığı Şah Şüca, Celayırlı Hüseyin b. Üveys'e karşı Azerbaycan'a bir sefer düzenledi. Fakat Timur'un ayak sesleri İran'da duyulmaya başladı. Şah Şüca büyük fatih karşısında boyun eğmek için acele etti. Ancak halefleri daha az ihtiyatlı davrandılar. Şah Şüca 786/1384 yılındaki ölümünden önce Kirman ve Fars hâkimiyetlerini akrabaları arasında paylaştırdı. Fakat hanedan üyeleri arasındaki anlaşmazlıklar ve çatışmalar, hanedanın sonunun daha erken gelmesine sebep oldu. Nitekim Fars'ta Zeynelabidin önce Timur'a boyun eğdi, ancak Timur daha sonra vergi tahsildarlarının bir halk ayaklanmasında öldürülmesinin ardından İsfahan'ı yağmaladı. Timur 795/1393'te Batı İran'ın bağımsız güçlerini ortadan kaldırmaya karar verdiğinde, Şah Mansur, tüm Fars ve Irak'ın hâkimiydi. Şah Mansur savaşta öldürüldü ve hayatta kalan Muzafferîlerin çoğu katledildi.⁶

Muzafferî Şah Şüca zamanında Şiraz merkez şehir olup, hanedanlığın veliahdı da oğlu Zeynelabidin olmuştu. Aynı zamanda kardeşlerden Şah Mahmud İsfahan'da, Ahmed de Kirman'a hâkim tayin edilmişti.⁷ Emir Timur'un batıya yaptığı seferler esnasında askerî gücünün farkında olan Şah Şüca, hanedan içindeki taht mücadelelerini de göze alarak Timur'a itaat etmeyi uygun gördü. Kardeşler arasındaki mücadelelerin başlıca sebepleri olsa da⁸ hiçbiri Timur'a karşı koymak gibi bir düşüncede olmadılar. Hattı bazısı birleşerek Timur'a itaat etmektense savaşmayı tercih etseler de bu düşünceleri gerçekleşmedi. Nitekim Şah Şüca bu mücadele içinde hastalanarak oğlunu kendi yerine veliaht tayin etti. Aynı zamanda Emir Timur'a oğlunun kendisine emanet edildiği minvalinde bir mektup gönderdi.⁹

Emir Timur 789/1387 yılında¹⁰ elçilerini Zeynelabidin'in yanına gönderdi¹¹ ve ona şöyle dedi: *Merhum baban bizimle taraftarlık ve dostluk içinde olduğundan, vefat ettiği zaman seni bize emanet ettiğine dair ricada bulunmuştu. Bu hususta uzak ve yakın herkesin bilmesi gerekir ki mevkibimiz bu bölgelere gelmiştir. Bölgeye ulaşmamıza yakın bir mesafe kaldığından duraksamadan inayet ve atıfetimize mahsus olmak için gelmeniz gerekmektedir. Bu inayete mahsus olduktan sonra dostlarınız onurlanmalı, düşmanlarınız hasetlikten perişan olmalılardır.*¹²

Zeynelabidin sadece gitmekten imtina etmedi aynı zamanda elçinin de gönderilmesine izin vermedi. Timur'un öfkelenmesine neden olan bu emir onun kararının Irak ve Fars tarafına hareket etmesine neden oldu. Emir Timur, İsfahan yağmasının ardından¹³ Handmîr'in ifadelerine göre İsfahan'da Zende-rud dışında seyyidler, kadılar ve âlimlerin muhassıllarını himaye ettikleri kimselerden başka kimsenin canlı kalmasını istemedi.¹⁴ Bu olaydan sonra, Timur Şiraz tarafına geldi ve Zeynelabidin Şiraz'ı terk ederek Bağdad'a gitti. Bununla birlikte Timur 789/1387 yılında savaşmadan Şiraz'ı ele geçirdi.¹⁵ Sultan Ahmed, Kirman'dan, Şah Şüca'nın yeğeni ve damadı Şah Yahya Yezd'den, Sultan Üveys'in oğlu Ebu İshak Sircan'dan kulluk ve itaat için Timur'un yanına Şiraz'a geldiler. Timur'un emrine göre, Sultan Ahmed Kirman'da, Ebu İshak Sircan'da kendi

⁵ Hafız-ı Ebrû, *Zeyl-i Cami'u-Tevârîh-i Reşidî*, 191-192.

⁶ Clifford Edmund Bosworth, *The New Islamic Dynasties A Chronological and Genealogical Manual*, In *The New Edinburgh Islamic Surveys* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1996), 435-436.

⁷ Seyed Asghar Seyedtorabi, "Âl-i Muzaffer (Muzafferiler) Dönemi İran Tarihi", *İraniyat Dergisi* 1, sy. 1, (2016), 115-116.

⁸ Mesela Mu'inî Şah Şüca ile kardeşi Şah Mahmud arasında yaşanan mücadele sebeplerinden birinin Hvand Sultan adındaki bir kadını nikâhlarına geçirmek istemelerinden kaynaklandığını zikretmektedir. Bkz. Mu'ineddîn Natanzî, *Müntehabü't-Tevârîhi Mu'inî (İskender Anonimi)*, çev. Ahmet Özturhan-Ahmet Korkmaz-Fatih Bostancı (İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları, 2023), 153.

⁹ Bu mektubun teferruatına dair bkz. Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 117-118; Şerefüddîn Ali Yezdî, *Zafernâme*, çev. D. Ahsen Batur (İstanbul: Selenge Yayınları, 2013), 160; Abdülhüseyin Nevayî, *Esnad ü Mekâtibat-ı Tarih-i İran* (Tahran: İntişarat-ı Büngâh-ı Tercüme ü Neşr-i Kitâb, 1355), 13-17.

¹⁰ Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 123; Yezdî, *Zafernâme*, 160.

¹¹ Hâfız-ı Ebrû, *Zübdetü't-Tevârîh*, c. 2, haz. Seyyid Kemâl Hac Seyyid Cevâdî (Tahran: İntişârât-ı Esâtîr, 1395), 666.

¹² Yezdî, *Zafernâme*, 160; Nizamüddîn Şamî, *Zafernâme*, çev. Netaci Lûgal (Ankara: TTK Yayınları, 1987), 126; Muhammed b. Hâvendşâh b. Mahmûd Mîrhvând, *Tarih-i Ravzatu's-Safa fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, tash. Cemşid Kiyanfer, c. 5-6 (Tahran: İntişârât-ı Esatir, 1385), 4718.

¹³ Bosworth, *The New Islamic Dynasties*, 436.

¹⁴ Gıyâsüddîn b. Hümâmiddîn Hüseyin-i Hândmîr, *Târih-i Habîbu's-Siyer fi Ahbâr-ı Efrâd-ı Beşer*, tash. Celâleddin Humâyî, c. 3 (Tahran: İntişârât-ı Hayyam, 1333), 320.

¹⁵ Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 123.

hükümetlerinin başında kalmaya devam ettiler.¹⁶ Aynı şekilde Fars hükümetini Şah Yahya'ya tefviz etti.¹⁷

Zeynelabidin Bağdad'da fazla kalamadı. Daha sonra Şuster'e geldiğinde¹⁸ Şah Mansur onu karşıladı. Zeynelabidin ona itimat etti, ancak Şah Mansur onu ele geçirip Şuster'in Selasel Kalesi'ne hapsetti.¹⁹ Ardından Zeynelabidin'in ihanet ettiği şayiasını yaydı.²⁰ Şah Mansur'un Şuster'den ayrılmasından kısa bir süre sonra, Selasel Kalesi muhafızlarının, Şah Mansur'un uygun olmayan dedikodusundan dolayı Zeynelabidin'i serbest bıraktılar.²¹ Zeynelabidin kurtulduktan sonra Burucerd'e gitti. Isfahan halkı onun tarafında olmak üzere hareket ettiler. O vakitlerde Timur'un fermanıyla Isfahan'da hâkim olan Şah Yahya'nın oğlu Sultan Muhammed'in Zeynelabidin'e karşı koyacak gücü yoktu. Bu nedenle Isfahan şehri Zeynelabidin'in eline geçti. Şah Mansur, Şiraz'a hareket etti. Şah Yahya'nın mukavemet edecek gücü olmadığından olay çıkarmadan Şiraz'ı terk etti. Şiraz, Şah Mansur'un eline geçti.²² Zeynelabidin, çoğu zaman babasının yanında bulunan şimdilerde Şah Mansur ile birlikte olan emirlerin çoğunun yanında olmasını beklemek üzere Şiraz'a hareket etti. Şah Mansur onunla karşılaşmak üzere harekete geçip İstahır Kalesi'nin yanında Pol-i Nev'de onunla karşılaştı. Şah Mansur'un ordusu köprü yerine sudan geçip düşmanları gafil avlamak istediler. Bu şekilde Zeynelabidin 791/1389 yılında mağlup oldu.²³ Zeynelabidin bu mağlubiyetle Isfahan'a kaçtı.²⁴ Şah Yahya Yezd'e ulaştığında, Timur'un emriyle Eberkuh valisi olan Pehlivan Müzehhib ile dostluk bağıni kuvvetlendirdi, ancak ona ihanet ederek öldürdü. Bu şekilde Şah Yahya, Eberkuh'u hâkimiyeti altına aldı.²⁵ Yezdî'ye göre Pehlivan'ın Şah Yahya ile dostluk yapmasının sebebi, Şah Mansur'un Eberkuh'u istila etmesinden korkmasıydı.²⁶ Çünkü o vakitlerde Şah Mansur, Şiraz'dan Eberkuh'a hareket etti.²⁷ Şah Yahya'nın adamları kaleye sığındılar. Şah Mansur, Eberkuh'taki askerlerinden bir topluluk ile Yezd'e saldırmaya karar verdi. Ancak bu hamlesinden Şah Yahya haberdar oldu ve kaledeki adamlarına kaleyi Şah Mansur'a Yezd şehrine saldırmaması koşuluyla vermeleri emrini verdi.²⁸ Bu şekilde Şah Mansur Eberkuh'u ele geçirdi.

792/1390 yılında Şah Mansur tekrardan Isfahan'a saldırdı, ancak yine bir sonuç alamadı. Şah Yahya ittifak arayışına girip, bu hedefine ulaşmak için, Zeynelabidin'den Şah Mansur aleyhine Sultan Ahmed'den yardım etmesini talep etti. Zeynelabidin, amcası Sultan Ahmed'den ittifak yapmayı istedi. Nitekim 793/1391 yılı Safer ayında Sircan'da birbirleriyle görüştüler. Bu görüşme için Zeynelabidin ve Sultan Ahmed Sircan'a geldiler. Sultan Ebu İshak, onlara misafirperverlik yaptı.²⁹ Ancak ittifak planını ortaya atan Şah Yahya görüşmeye katılmadı.

Müttelikler, Gernsir yolundan Fars'a gitme kararı aldılar. Tarum'da Hezare kabilesinden bir ordu onlara katıldı. Diğer taraftan Şah Mansur, kalabalık ordusuyla Ferek güzergâhını ele geçirdi. Zeynelabidin ve yanındakiler Hurme'ye gittiler. Şah Mansur daha fazla ordu toplamak için Şiraz'a döndü. Şah Mansur Şiraz'da iken Şah Yahya tarafından bir elçi geldi. Elçi, Şah Yahya'nın çabucak ulaştığı haberini verdi. Aynı zamanda gelişinden önce mütteliklerin Şiraz'a gitmemesini istedi. Buna rağmen emirler ve devlet erkânı mütteliklerin on günde durdurulacağını söylemelerine rağmen, yine de Şah Yahya oraya katılmadı. Her iki ordu Fesa bölgesinde karşılaştılar.³⁰ Savaş başlamadan önce akşam vakti, Şah Mansur askerlerinin tamamının ordugâha gelmelerini istemesinden dolayı barış istedi. Savaşın başlamasıyla, Şah Mansur'un ordusu bir hamlede Kirman ve Isfahan askerlerini mağlup ettiler. Bu askerlerden bir kısmını da esir aldılar. Mağlup olan askerler Kirman'a kaçtılar. Zeynelabidin güzergâhını değiştirdikten sonra Ketru'dan Isfahan'a gitti. Sultan Ahmed de Kirman tarafına gitti. Sultan Ebu

¹⁶ Hafız-ı Ebrû, *Zübdetü't-Tevârih*, 2:669; Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 123-124.

¹⁷ Hafız-ı Ebrû, *Zübdetü't-Tevârih*, 2669; Ketebî, 124; Natanzî, *Müntehâbü't-Tevârih-i Mu'inî*, 158.

¹⁸ Natanzî, *Müntehâbü't-Tevârih-i Mu'inî*, 158.

¹⁹ Hafız-ı Ebrû, *Zübdetü't-Tevârih*, 2:687

²⁰ Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 126; Mirza Hasan Hüseyinî Fesayî, *Farsnâme-i Nasirî*, c. 1, tash. Mansur Rastgerfesayî (Tahran: İntişarat-ı Emir-i Kebir, 1382), 321.

²¹ Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 126; Yezdî, *Zafername*, 206-207.

²² Hafız-ı Ebrû, *Zübdetü't-Tevârih*, 2:675; Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 126; Natanzî, *Müntehâbü't-Tevârih-i Mu'inî*, 158; Fesayî, *Farsnâme-i Nasirî*, 1: 321.

²³ Mustafa b. Abdullah Hacı Halife Çelebi, *Tercüme-i Takvîmu'l-Tevârih*, tash. Mirhaşim Muhaddes (Tahran: İntişarat-ı İhya-i Kitâb, 1376), 140.

²⁴ Yezdî, *Zafername*, 207.

²⁵ Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 126; Mir Muhammed b. Seyyid Burhaneddin Hâvendşah Mirhând, *Târih-i Ravzâtu's-Safa*, c. 4 (Tahran: İntişarat-ı Merkez-i Hayyam Perviz, 1339), 584.

²⁶ Yezdî, *Zafername*, 207.

²⁷ Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 129.

²⁸ Yezdî, *Zafername*, 207-208.

²⁹ Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 129-130.

³⁰ Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 129-130; Mirhând, *Târih-i Ravzâtu's-Safa*, 4:586-587.

İshak Sircan'da kaldı.³¹ Bu zaferin ardından, Şah Mansur Şiraz'a döndü. Yanında kalan Kirman ve Isfahan askerleri ona katıldılar ve birlikte Isfahan'a hareket ettiler. Onları karşılayacak gücü olmayan Zeynelabidin, Horasan'a doğru gitti. Şah Mansur Isfahan'ı da ele geçirdi. Bu zaferle, Zeynelabidin'in hükümdarlığı o bölgelerde son buldu.³² Zeynelabidin Rey'e ulaştıktan sonra, bölge valisi Musa Cukâr, hileyle Zeynelabidin'i tutuklayıp Şah Mansur'a gönderdi. Şah Mansur aynı gün Zeynelabidin'in gözlerine mil çekti³³ ve onu Kale-i Sefid'e gönderdi.

Şah Mansur bu olaydan sonra Yezd'e hareket etti. O vilayeti harap etti. Sonunda Şah Mansur, Şah Yahya ile oğlu Cihangir'i mülazemetine göndermek şartıyla anlaşma yaptı.³⁴ Şah Mansur, bundan sonra Kirman'a hareket etti. Aynı zamanda Timur'a karşı Sultan Ahmed ile ittifak yapmak istedi. Bu beklentiyle bir temsilciyi onun yanına gönderdi. Şah Mansur, çarenin akrabaları ve onlar tarafından asker desteğiyle ittifak yapmakta olduğunu, bununla Emir Timur'a karşı direnebileceklerini ifade etti. Böylece Ceyhun'a kadar gidip, Çağatay ordusunun suyun öte tarafında kalacakları bir güce sahip olmaları gerektiğini söyledi.³⁵ Şah Mansur, amcası ve sair Muzafferî üyeleriyle Timur'un bölgesi Maverâünnehir'e askerî harekât düzenlemek için beklemekteydi.³⁶ Sultan Ahmed, onun sözlerini hayalden öte görmüyordu. Aynı zamanda Timur'un askerlerinin sayısının çok daha fazla olduğuna³⁷ ve onun karşısında durulamayacağına inanmaktaydı. Yine onun gerçeği yansıtmayan düşüncelerinin Muzafferî Hanedanlığı'nın yok olmasına sebep olacağını düşünmekteydi.³⁸ Bu düşüncelerden dolayı ümitsiz olan Şah Mansur da Şiraz'a dönmeden önce Kirman'ın etrafını yağmaladı.³⁹

Şah Mansur, tekrardan Yezd'e hareket etti. Şah Yahya şehre sığındı. Muharebeden birkaç gün sonra, Şah Mansur'un Gergin adındaki emirlerinden biri öldürüldü. Mansur, bundan şiddetle rahatsız olduğundan dolayı Yezd şehrinin tamamının harap edilmesi emrini verdi ve kendisi Kirman tarafına gitti. Ardından Refsencan'a giderek burayı tahrip etti.⁴⁰ Burada yaptığı tahribatla şehirde imaret ve ziraattan eser kalmadı.⁴¹ Şah Mansur'un askerlerinden biri ondan pek haz etmediğinden Sultan Ahmed'e katıldı.⁴² Şah Mansur, diğer askerlerinin de dağılacağı korkusuyla çaresizce Fars bölgesine dönme kararı aldı ve Sircan'a geldi. O, Ebu İshak'ı Kirman vilayetini ele geçirmek için teşvik etti. Bu teşvikin ardından Germsir'e geçip tekrardan Sircan'a döndü.⁴³

Emir Timur, 794/1392 yılı Recep ayının 15'i Cuma günü Semerkand'ı, İran'a yapacağı hareketten dolayı terk etti.⁴⁴ Şah Mansur, bu haberi duyduktan sonra Timur'a karşı ittifak için son bir hamle yapmaya girişti. Bu şekilde Osmanlı Devleti hükümdarı Yıldırım Bayezid'e bir mektup yazdı. Osmanlı sultanından Emir Timur'a karşı ittifak çağrısı yapıp yardım talep etti. Yıldırım Bayezid, ona verdiği cevabında Timur'un teşebbüslerinden korkmamasını, *Timur'u topal bir eşek gibi Şiraz'ın yeşilliklerine salacağını* bildirdi.⁴⁵ Yıldırım Bayezid aslında sadece Şah Mansur'a içi boş vaatler verdi. Çünkü muhtemelen Bayezid, mektubu yazarken, Timur'un ülkesinin uzak olmasından ötürü hiçbir zaman batıya hareket etmeyeceğini düşünüyordu.⁴⁶ Şah Mansur, Yıldırım Bayezid'in ittifak çağrısına olumlu yanıt vermemesinden duyduğu rahatsızlıktan sonra *kırk gün boyunca halk veya askerlerinden hiç kimse onu görmedi*.⁴⁷ Mirhând da benzer ifadeler kullanmakta ve şöyle söylemektedir: *Kırk gün kırk gece boyunca meclisteki mülazımlarından başka kimse onu görmedi*.⁴⁸

Emir Timur, İran topraklarına geldikten sonra Irak ahalisinin Muzafferîlerden şikâyetçi olmalarından ötürü yönünü o tarafa çevirdi. O, başlarda halkı kendi tarafına çekmek için uğraştı. Sahipkıran bu hedefinde başarılı olmazsa savaşa başvururdu. Emir

³¹ Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 129-130.

³² Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 130-131; Mirhând, *Târih-i Ravzâtu's-Safa*, 4:587.

³³ Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 131; Yezdî, *Zafernâme*, 210; Mirhând, *Târih-i Ravzâtu's-Safa*, 4:587; Fesayî, *Farsnâme-i Nasirî*, 1:322.

³⁴ Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 131.

³⁵ Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 131; Mirhând, *Târih-i Ravzâtu's-Safa*, 4: 588; Muhammed Müfid Müstevfî-i Bafkî, *Camî-i Müfidî*, c. 1, tash. İrec Afşar, (Tahran: İntişarat-ı Esatir, 1385), 322.

³⁶ Fesayî, *Farsnâme-i Nasirî*, 1:322.

³⁷ Hafız-ı Ebrû, *Zübdetü't-Tevârih*, 2:631; Handmîr, *Habibu's-Siyer*, 3:322; Bafkî, *Camî-i Müfidî*, 1:322.

³⁸ Mirhând, *Târih-i Ravzâtu's-Safa*, 4:588.

³⁹ Handmîr, *Habibu's-Siyer*, 3:322; Bafkî, *Camî-i Müfidî*, 1:322.

⁴⁰ Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 131-132.

⁴¹ Mirhând, *Târih-i Ravzâtu's-Safa*, 4: 588.

⁴² Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 132; Mirhând, *Târih-i Ravzâtu's-Safa*, 4:588.

⁴³ Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 132.

⁴⁴ Hasan Hub-nazar, *Tarih-i Şirâz: ez Ağaz ta İbtida-i Kerim Han* (Tahran: İntişarat-ı Sohen, 1380), 518.

⁴⁵ Nevayî, *Esnad û Mekâtibat-ı Tarih-i İran*, 49-50.

⁴⁶ Hub-nazar, *Tarih-i Şirâz*, 521.

⁴⁷ Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 132.

⁴⁸ Mirhând, *Târih-i Ravzâtu's-Safa*, 4:589.

Timur, İran'ın batısındaki mevcut bağımsız güçleri ortadan kaldırma hareketine girişti.⁴⁹ Şiraz'ı Muzafferîlere bırakan Timur, Şiraz halkının kendisine itaat etmediği sonucuna ulaştı. Bu vakitlerde, Şiraz hâkimi olan Şah Mansur, Timur'un 30 bin kişilik ordusu karşısında, beş bin kişilik bir süvariye sahipti.⁵⁰ Timur, Şiraz'da hamle yapmasının ardından Cemadiyelevvel ayının 10'u Pazartesi günü Kale-i Sefid'e gelip, Şah Mansur'un buradaki hâkimiyetinden beş yıl öncesinden daha sağlam bir kale ile karşılaştı.⁵¹ Timurlular ile Şah Mansur taraftarı arasında meydana gelen savaşta Kale-i Sefid'in ele geçirilmesinden başka bir şey olmadı. Bunun zaferiyle, kale askerlerinin öldürülmesi ve onlar karşısında duran halkın öldürülmesi emrine dair ferman çıktı.⁵² Çocuklar ve kadınlar serbest bırakıldılar.⁵³ Aynı şekilde bu kalede hapis tutulan Zeynelabidin inayete mazhar olup serbest bırakıldı ve düşmanlarından intikam almak için ona zaman verdiler.⁵⁴ Emir Timur, Zeynelabidin'e *Ben senin hakkını Namansur'dan alacağım* dedi.⁵⁵ Emir Timur'un ordusu Fars topraklarına girdiği zaman, Şah Mansur, şehir duvarlarını savunma için hazırladı. Aynı zamanda Kale-i Sefid'in ele geçirildiği haberini duyunca şehri bırakıp gece baskını yaparak düşmana diz çöktürme kararı kaldı.⁵⁶ Pol-i Fesa'da mevzi alıp⁵⁷ arkadan gelen topluluktan Şirazlıların ne söylediklerini sordu. Onlar: *Alaycı dillerini açıp rüzgârın seni uçurduğunu, bunun ardından keçi gibi kaçacağını söylüyorlar* dediler. Bu sebeple Şah Mansur Şiraz'a geri döndü. Şiraz'a hareket etmekte olan Emir Timur, 795/1393 yılı Cemadiyelevvel ayının 14'ü Cuma günü Cuyîm'e ulaştı.⁵⁸ Timur'a, Şah Mansur'un şehirden firar ettiği haberini bu nahiyede iken verdiler.⁵⁹ Şah Mansur'un Şiraz yakınlarında iken yakın adamlarından biri, Timur'un askerlerinden biri tarafından Ran nahiyesinde yaralı bulunup esir edilmişti. Ondan Şah Mansur'un askerlerinin durumu hakkında bilgi aldılar. Bu olaya ilaveten İbni Arabşah'a göre daha da ileri giderek Şah Mansur'un kumandanı olduğu ve ihanet içinde olduğu anlaşıldı. Muhammed b. Zeyneddin Horasanî adındaki bu emir, Timur ile daha önce yaptıkları anlaşmaya göre Şiraz askerlerinin birçoğunu kendisiyle birlikte götürüp, düşmana yani Timur'a katıldı. Bu ihanet, Şah Mansur'un savunma kuvvetlerinin azalmasına neden oldu.⁶⁰

Emir Timur'un Şah Mansur ile Savaşı

Savaşın meydana gelmesi için bir isyanın patlak vermesi yeterdi. Diğer bir deyişle İran coğrafyasında Emir Timur'un itaatini kabul etmeyerek, pek çok taraftan ittifak arayışına giren bir hâkimin yaşama şansı oldukça düşüktü. 789/1387 yılında başlayıp 795/1393 yılında biten bir münasebetin sonunun savaş olacağını belki de iki taraf düşünmemektedir. En azından Timur'un en son tercih edeceği şeyin savaş olacağı bilinmektedir. Nitekim itaat edenin hâkim olduğu bölge ile elinde kaldığı birçok şahsiyetin hikâyesi vardır. Bunlardan biri de Muzafferî hükümdarı Şah Şüca ve oğlu Zeynelabidin iken diğer bir hanedan üyesi Şah Mansur isyanı itaate tercih etti. Elbette durumun savaşa gelmesine kadar pek çok sebebi vardı. Yukarıda zikredilen olaylarda değinilen sebepler arasından biri de muhtemelen Muzafferî üyelerinin Timur'un huzuruna geldiklerinde; Timur tarafından kendilerine verilen bölgelerin paylaşımıydı. Şah Mansur hem Timur'un huzuruna gelmediği gibi hem de önceki taksimattan memnun olmamış olabilirdi. Bazı araştırmacılara göre ise Şah Mansur'un Fars milli duygularıyla hareket ederek İran'ı eski ihtişamına kavuşturmak gibi bir hayalinin olmasıydı.⁶¹ Bununla Muzafferî Hanedanlığı'nı İran coğrafyasında sağlamlaştırarak geniş bir alanda hâkimiyet sürmeyi hedeflediği varsayılmaktadır. Bu nedenle Emir Timur'a itaat etmeyi değil, Emir Timur'a karşı durulması gerektiği kanısındaydı. Bu görüşe kısmen katılmak mümkün olsa bile Ortaçağ'da "Fars milli duyguları" ile hareket etmek düşüncesi akla yatkın gelmemektedir.

Aslında savaş konusunda iki taraf da hem temkinli hem de kaygılıydı. Emir Timur açısından bakıldığında bir asinin bu denli cesaretle hareket etmesi kaygı vericiydi. Karşısında, etrafında kendisine destek arayarak Timur'a karşı ittifak çabasında olan cesur bir hâkim vardı. Şah Mansur tarafından bakıldığında ise pek çok hâkim tarafından korku duyulan, itaatten başka çare

⁴⁹ Bosworth, *The New Islamic Dynasties*, 444-445.

⁵⁰ Mir Seyyid Şerif Râkım-ı Semerkandî, *Târîh-i Râkım*, tash. Manučeher Sutudeh (Tahran: İntişarat-ı Bünyad-ı Müellifât-ı Doktor Mahmud Afşar, 1380), 28.

⁵¹ Hafız-ı Ebrû, *Zübdetü't-Tevârih*, 2:756; Şamî, *Zafername*, 161-162; Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 134.

⁵² Hafız-ı Ebrû, *Zübdetü't-Tevârih*, 2:757; Şamî, *Zafername*, 161-162; Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 134.

⁵³ Hafız-ı Ebrû, *Zübdetü't-Tevârih*, 2:757; Şamî, *Zafername*, 162.

⁵⁴ Şamî, *Zafername*, 162.

⁵⁵ Yezdî, *Zafername*, 210.

⁵⁶ Hub-nazar, *Tarih-i Şirâz*, 527.

⁵⁷ Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 135.

⁵⁸ Hafız-ı Ebrû, *Zübdetü't-Tevârih*, 2:758.

⁵⁹ Râkım-ı Semerkandî, *Târîh-i Râkım*, 28; Yezdî, *Zafername*, 210.

⁶⁰ İbni Arabşah, *Acâibu'l-Makdûr*, çev. D. Ahsen Batur (İstanbul: Selenge Yayınları, 2013), 82.

⁶¹ Nurullah Soylar-Muhammed İbrahim Yıldırım, "Emir Timur'un Fars Hanedanlarına Karşı Tutumu: Mar'aşîler ve Muzafferîler Örneği" *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 12, sy. 41, (Aralık 2024): 290-291.

olmayan bir *Emîr*'e karşı mücadeleye yalnız girmek endişe vericiydi. Etrafındakiler tarafından bu savaşın kazananı olmadığını bilmesine rağmen mücadelesini sürdürmeye kararlıydı. Öyle ki savaş zamanı yaptığı stratejik hamlelerle Timur'u endişelendirmişti.

Savaşın anlatımına dair kaynaklarda önemli bilgiler vardır. Bu savaşın detayını veren müelliflerden biri Mu'inî diğeri ise İbni Arabşah'tır. Aslında Mu'inî'nin kayıtları diğeri Timurlu müelliflerinin verdikleri kayıtlarla bir bütünlük göstermesine rağmen, İbni Arabşah'ın anlattığı olaylar diğeri kaynaklara nazaran daha zayıf kalmaktadır. Nitekim savaşın yapıldığı yeri veren müellif Mu'inî'dir. Ona göre Emir Timur Zeynelabidin'i kaleden çıkardıktan sonra Cûyim mevziinde konakladı. Şah Mansur, ordusuyla birlikte Gûd-ı Pâtîle olarak bilinen mevzide pusu kurdu. Emir Timur'un ordusunda ise Abbas Bahadır'ın oğlu Osman *karavul* olup, pusu kuran Muzafferîlere karşı pusu kurdu. Muzafferî askerleri pusu bölgesine geldiklerinde, başka ayak izleri görünce şaşırıldılar. Osman, pusudan çıkarak Muzafferî askerlerini kovaladı ve ele geçirdiği dört süvari⁶² kumandanını Emir Timur'un huzuruna getirdi. Emir Timur, Şah Mansur ile ilgili haberleri alıp hazırlık yapacağı sırada, muhtemelen emirlerinin tutuklandığını öğrenen Şah Mansur, dört bin süvariyle birlikte Timur'un karargâhına doğru ani bir hamle yaptı.⁶³ Şah Mansur o kadar hızlı hareket ediyordu ki Timurlu askerlerinin arasından sıyrılıp yedek atlardan birine binerek tekrar saldırıyordu. Savaşın başlamasıyla ani bir saldırıya uğrayan Timurlu ordusu ilk hamlede dağıldı. İbni Arabşah'a göre savaş bütün gün sürdü ve gece karanlığı bastırdıktan sonra taraflar kendi kamplarına çekildiler. Yine İbni Arabşah'tan başka bir kaynaktan geçmeyen olaya göre o sırada Şah Mansur'un aklına bir hile geldi. Atlar arasından hızlı bir kısırağı seçerek harar içine konulmuş kırk bakır kazanı kuyruğuna sıkıca bağladı. Kısırağın başını düşmanın ordugâhına çevirip hızlı bir şekilde haydadı. Kısrağın düşman kampı içinde koşup kargaşaya sebep oldu. Herkes kılıcını çekip düşman bastı diyerek karanlıkta, kim kime ne yaptığını bilmeden kılıç sallamaya başladı.⁶⁴ İbni Arabşah'ın bu kaydına şüpheyle yaklaşmak gerekir. Çünkü bu sıralarda Emir Timur'un ordusunda olan diğeri müelliflerin böyle bir olaya şahit olmaları elbette gerekirdi. Diğeri taraftan tek bir atın büyük bakır kazanlarından kırk âdetini kuyruğuyla çekmesi ne kadar mümkün olabilir bilinmemektedir.

Yaşanan bu gelişmelerden sonra Şah Mansur, Timurlu askerlerinin dağılıpını fırsat bilerek Timur'un yanına kadar yaklaşp hamle yaptı, ancak askerler toparlanarak Timur'u korudular. Ardından Şah Mansur'u çember içine alarak onu geri püskürttüler.⁶⁵ Şah Mansur yine hamle yapacağı sırada, Emir Timur karşılık vermek üzere mızrağının getirilmesini emretti. Ancak mızraklardan sorumlu Pûlad adındaki gulamı kaçıp gitmişti.⁶⁶ Mu'inî'ye göre Şah Mansur'un Timur'a bu kadar kolaylıkla saldırmasının sebebi *âlemdarın* yanlış yaparak yerini değiştirmesiydi.⁶⁷ Bu esnada Yezdî'ye göre Timur'un etrafında sadece on beş kişi kalmıştı. Şah Mansur, Timur'un üzerine gelerek iki defa kılıç salladı, fakat isabet etmedi. Timur'un emirlerdin Adil Ahtaçı kalkanını Timur'un başına siper etti.⁶⁸ Timur'un bulunduğu merkeze üst üste saldırı yaparak istediğini elde edemeyen Şah Mansur, bu kez askerleriyle birlikte Timurlu ordusunun sağ ve sol kanatlarını yıpratmaya çalıştı. Yine burada İbni Arabşah'ın aktardığı bir rivayete göre Şah Mansur ölümü göze almış halde çılgınca sağa sola, öne arkaya hücum ederek herkese meydan okudu. O sırada Timur'un bulunduğu noktaya ulaştığında Timur'un kaçarak kadınların arkasına girdiğini ve hatta *kadın elbisesi* giyip onların arasında saklandığını ifade etmektedir. Kadınlar, Şah Mansur'un karşısına dikilip *bizler onun haremimiz* diyerek çarpışmakta olan askerleri gösterdiler ve *senin aradığın kişi orada, onlar arasındadır* dediler. Bunun üzerine Şah Mansur geri dönerek kadınların işaret ettiği yere gitti.⁶⁹ İbni Arabşah'ın aktardığı bu kayıtların doğrulukla bir alakasının olmadığı yine dönemin iki *Zafernâme* müelliflerinden görülmektedir. Nitekim Şamî ve Yezdî'de Timur'un etrafında on beş adam kalmasına rağmen mızrağına sarılarak Şah Mansur'a karşı hamle yaptığı kayıtları bulunmaktadır.⁷⁰ Yine kalabalık bir Timurlu ordusunun etrafta olduğu göz önünde bulundurulursa Şah Mansur'un Timur'a ani saldırı yapmasının ardından askerlerin anında olay yerine gelmelerinin çok fazla zaman almayacağı malumdur. Nitekim hemen arkasından Şah Mansur'un Timur'a ulaşamayarak ordunun sağına ve soluna hamle yapması, Timur'un etrafında tekrardan kalabalık bir birliğin olduğuna işaret eder.

Dağılan Timurlu ordusu, emirlerin verdikleri mücadele ile toplandılar. Özellikle Emir Allahdâd'a bağlı meşhur savaşçılar ile

⁶² Semerkandî'ye göre sadece bir süvari kumandanı ele geçirilmişti. Kemaleddîn Âbdurezzak Semerkandî, *Matlau's-Sâdeyn ve Mecmâu'l-Bahreyn*, c. 1-2, tash. Abdulhüseyn Nevâî (Tahran: Müessesesi-i Mütalaât ve Tahkikat-ı Ferhengî, 1372), s. 664.

⁶³ Natanzî, *Müntehâbü't-Tevârîh-i Mu'inî*, 272.

⁶⁴ İbni Arabşah, *Acâibu'l-Makdûr*, 82; İbni Arabşah o geceye atıfta bulunarak on bin kişinin telef olduğunu söyleyerek "Lanet olası gece, keşke hiç bitmeseydi" ifadesini kullanmıştır.

⁶⁵ Semerkandî, *Matlau's-Sâdeyn ve Mecmâu'l-Bahreyn*, 1-2:665.

⁶⁶ Hafız-ı Ebrû, *Zübdetü't-Tevârîh*, 2: 759.

⁶⁷ Natanzî, *Müntehâbü't-Tevârîh-i Mu'inî*, 272.

⁶⁸ Yezdî, *Zafernâme*, 212.

⁶⁹ İbni Arabşah, *Acâibu'l-Makdûr*, 83-84.

⁷⁰ Şamî, *Zafernâme*, 162-163; Yezdî, *Zafernâme*, 212.

Emir Behram'ın askerleri büyük gayret göstererek merkez kuvvet askerlerini tekrar topladılar. Şahruh Bahadır ve emirler Şah Mansur'un ordusuna saldırarak onu atından düşürdüler. Hafız-ı Ebrû'nun ifadesiyle *biçare Şah Mansur, Şahruhî'nin darbesinden mat oldu*.⁷¹ Bu savaşın önemli figürlerinden biri de Şahruh Bahadır idi. Bu savaşta henüz on yedi yaşında olmasına rağmen Şah Mansur'un karşısına çıkarak onu mağlup edip, başını babasına getiren kişiydi. Ne var ki Şamî, Yezdî, Mu'inî ve hatta Hafız-ı Ebrû bu önemli savaşın Şahruh tarafından sonlandırılması konusuna pek değinmeden Timurlu emirlerinin övgüsünden bahsederler. Fakat Semerkandî, bir kaydında bu savaşın ardından muhtemelen sarayda yapılan bir konuşmadan bahsetmektedir. Konuşmanın yapıldığı yılı belirtmeden Şahruh'un kendisine şöyle dediğini ifade etmektedir: *Hazretin [Şahruh] huzurunda Şah Mansur'un cesaret ve şecaatine dair konuşan topluluğu duyan o hazret cemaate sert çıkıp söze girerek Mansur'u benim koşunum öldürdü. Böylece Şah Mansur'un askerlerinin birçoğu da öldürülmüş oldu*. Şahruh'un bu ifadeyi özellikle söylemesinin amacı Yezdî'nin⁷² bu olayı anlatırken Şah Mansur'u abartmasının altında, eserini Şiraz'da yazmasından kaynaklandığını işaret etmesiydi. Nitekim Şahruh cemaatin konuşmasını bölerek araya girmezdi.

Şah Mansur, pek çok cesurca teşebbüslerine rağmen sonunda canını 795/1393 yılında Timur ile yaptığı Şiraz'daki savaşta kaybetti.⁷³ Hamle yapan Timur, karşısında duran insanların yaptıklarıyla cezalarını verdi. Ordusunu Şiraz'a sürdü. Şah Mansur'u bu yapılanların müsebbibi olarak gördü. Muzafferîler çaresiz itaat arz etmek için Timur'un dergâhına geldiler.⁷⁴ Sultan Ahmed Kirman'dan, Şah Yahya ve oğlu Yezd'den, Şah Şüca'nın oğlu Sultan Mehdi ve Şah Mansur'un oğlu Sultan Gazanfer Şiraz'da idiler.⁷⁵ Ketebî, Sultan Ebu İshak hakkında şöyle diyordu: *Sultan Ebu İshak b. Sultan Üveys b. Şah Şüca, Guderz adındaki kölesini Sircan Kalesi'nde mahkûm edip, Germisir tarafına gitti. Oradan da âlemlerin sığındığı dergâha sığındı. Buraya ulaştığında aynı gün onların tutuklanması yönünde emir sadır oldu*.⁷⁶ Emir Timur 795/1393 yılı Receb ayının 8'inde⁷⁷ veya 10'unda⁷⁸ Muzafferî Hanedan üyelerinin tamamının öldürülmesi emrini verdi.⁷⁹ Bu aile efradı arasında Sultan Şiblî ve Zeynelabidin'i gözleri görmedikleri için verdiği emirden müstesna tuttu. Bu iki şahzadeyi de saygıyla Semerkand'a gönderdi.⁸⁰ Bu şekilde Muzafferîler ailesinin hayat defteri kapanmış oldu.

Sonuç

XIV. yüzyılın son çeyreğinde Emir Timur'un batı seferlerinin yoğunlaştığı alan İran coğrafyası idi. Bölgede İlhanlı hâkimiyeti sona erdiğinden mahallî hâkimlerin güç mücadelesi ortaya çıkmış, bunun neticesinde İlhanlı mirası için çatışmalar yaşanmıştı. Emir Timur, Çağatay topraklarını kontrolü altında bulundururken, İlhanlı topraklarının da hâkimiyetine girmesi için Batı seferlerine çıkmıştır. Bu bölgedeki önemli hanedanlıklardan biri olan Muzafferîler, Timur'un itaatini kabul etmişlerdir. Ancak Muzafferî Şah Mansur, Timur'a karşı direniş göstererek ittifak arayışına girmiştir. Emir Timur ise merkezi bir hükümet yönetiminde çıkacak olan sesleri kırmayı, kalkacak olan başları indirmeyi gerekli görmüştür. Zira bu siyaseti takip etmediği takdirde hâkim olduğu alanlarda çok sesliliğin yaşanacağını, bunun da siyasi birliğe zarar vereceğini öngörmüştür. Bu nedenle devletini inşa ettiği andan itibaren bir bölgeye birden fazla –Moğolistan, Azerbaycan, Deşt-i Kıpçak, Fars bölgelerine– düzenlediği seferler olmuştur. Esasen başta ele geçirdiği bölgenin hâkimini kendisine itaat etmesi şartıyla yerinde bırakmıştır. Fakat bazı hâkimler itaat yerine direnmeyi tercih edince savaş kaçınılmaz olmuştur. Emir Timur ile Şah Mansur arasındaki anlaşmazlığın sebebi de yine kendisine itaat etmekten yüz çevirmesinden kaynaklanmıştır. Aynı zamanda Muzafferî Şah Şüca'nın oğlu Zeynelabidin'i Timur'a emanet etmesi, Şah Mansur'un Zeynelabidin'in gözlerine mil çekerek kaleye hapsetmesi gibi unsurlar da Timur'un İran'a sefer yapmasına neden olan başlıca sebepler olmuştur. Diğer taraftan Timurlu müellifleri Şah Mansur'un cesareti konusunda ittifak etmişlerdir. Emir Timur ile yaptığı savaşta birkaç defa doğrudan Timur'a hamlede

⁷¹ Hafız-ı Ebrû, *Zübdetü't-Tevârih*, 2: 760.

⁷² Pek çok rivayete göre Şahruh Bahadır ile Timurlu müellifi Şerefüddîn Ali Yezdî arasında uzun zamandan beri anlaşmazlık vardı. Bu anlaşmazlıklardan biri Yezdî'nin Hurufiliğe meyletmesi ile Timurlu Muhammed Sultan'ın isyanında Şahruh'a karşı hareket etmesi vardı. Bu konuya dair detaylı bilgi için bkz. İlker Evrim Binbaş, *Intellectual Networks in Timurid Iran Sharaf al-Din 'Alî Yazdî and the Islamic Republic of Letters* (United Kingdom: Cambridge University Press, 2016), 42-67; 261-265.

⁷³ Şamî, *Zafernâme*, 163-164; Yezdî, *Zafernâme*, 212-213; Çelebi, *Tercüme-i Takvimü'l-Tevârih*, 140; Hafız-ı Ebrû, *Zübdetü't-Tevârih*, 2: 760.

⁷⁴ Râkım-ı Semerkandî, *Târih-i Râkım*, 29.

⁷⁵ Yezdî, *Zafernâme*, 214.

⁷⁶ Ketebî, *Tarih-i Âl-i Muzaffer*, 136.

⁷⁷ Yezdî, *Zafernâme*, 215.

⁷⁸ Handmîr, *Habibu's-Siyer*, 3: 325; Fesayî, *Farsnâme-i Nasirî*, 1:323.

⁷⁹ Yezdî, *Zafernâme*, 215; Hafız-ı Ebrû, *Zübdetü't-Tevârih*, 2:762; Fesayî, *Farsnâme-i Nasirî*, 1:323; Natanzî, *Müntehâbü't-Tevârih-i Mu'inî*, 159-160.

⁸⁰ Yezdî, *Zafernâme*, 215; Fesayî, *Farsnâme-i Nasirî*, 1:323; Natanzî, *Müntehâbü't-Tevârih-i Mu'inî*, 159-160.

bulunmuşsa da isabet edememiştir. Sonuç olarak Şah Mansur'un Timur'a itaatsizliği hem kendisinin hem de Muzafferî Hanedanlığı'na mensup fertlerin tamamının sonu olmuştur. Emir Timur, bu tehlikeyi bertaraf etmekle İran coğrafyasında kendisini rahatsız eden bir rakibini de ortadan kaldırmıştır. Aynı zamanda İran coğrafyasındaki hâkimiyetinde meydana gelen ve/veya gelmesi muhtemel çatlaklıları gidermiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Aka, İsmail. "Timurluların Azerbaycan ile Alakaları". *Türk Kültürü Dergisi* 30, sy. 345 (Ocak 1992), 11-17.
- Aka, İsmail. *Timur ve Devleti*. Ankara: TTK Yayınları, 2000.
- Binbaş, İlker Evrim. *Intellectual Networks in Timurid Iran Sharaf al-Din 'Alî Yazdî and the Islamic Republic of Letters*. United Kingdom: Cambridge University Press, 2016.
- Bosworth, Clifford Edmund. *The New Islamic Dynasties A Chronological and Genealogical Manual*. The New Edinburgh Islamic Surveys. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1996.
- Ebu'l-Abbâs Ebu'l-Hayr Zerkub Şirâzî. *Şirâznâme*. Tashih Behmen Kerimi, Tahran: 1350.
- Gıyâsüddîn b. Hümâmiddîn Hüseyin-i Hândmîr. *Târih-i Habîbu's-Siyer fi Ahbâr-ı Efrâd-ı Beşer*. Tashih Celâleddin Humâyî, C. 3. Tahran: İntişârât-ı Hayyam, 1333.
- Hâfız-ı Ebrû. *Zübdetü't-Tevârih*. C. 2. Hazırlayan. Seyyid Kemâl Hac Seyyid Cevâdî, Tahran: İntişârât-ı Esâtîr, 1395.
- Hub-nazar, Hasan. *Tarih-i Şirâz: ez Ağaz ta İbtida-i Kerim Han*. Tahran: İntişarat-ı Sohen, 1380.
- İbni Arabşah. *Acâibu'l-Makdûr*. Çeviren D. Ahsen Batur. İstanbul: Selenge Yayınları, 2013.
- İkbal, Abbas. *Tarih-i Moğol ez Hamle-i Çengiz ta Teşkil-i Devlet-i Timuri*. Tahran: Müessese-i İntişarat-ı Emir-i Kebir, 1388.
- Kemaleddîn Âbdulrezzak Semerkandî. *Matlâu's-Sâdeyn ve Mecmâu'l-Bahreyn*. C. 1-2. Tashih Abdülhüseyin Nevâî, Tahran: Müessese-i Mütalaât ve Tahkikat-ı Ferhengî, 1372.
- Kurtuluş, Rıza. "Muzafferîler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 31: 417-418. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020.
- Mahmud Ketebî. *Tarih-i Âl-i Muzaffer*. Tashih Abdülhüseyin Nevayî. Tahran: Müessese-i İntişarat-ı Emir-i Kebir, 1364.
- Mir Muhammed b. Seyyid Burhaneddîn Hâvendşah Mirhând. *Târih-i Ravzâtu's-Safa*, C. 4. Tahran: İntişarat-ı Merkez-i Hayyam Perviz, 1339.
- Mir Seyyid Şerif Râkım-ı Semerkandî. *Târih-i Râkım*. Tashih Manuçehr Sutudeh, Tahran: İntişarat-ı Bünyad-ı Müellifât-ı Doktor Mahmud Afşar, 1380.
- Mirza Hasan Hüseyinî Fesayî. *Farsnâme-i Nasirî*. C. 1. Tashih Mansur Rastgerfesayî, Tahran: İntişarat-ı Emir-i Kebir, 1382.
- Mu'ineddîn Natanzî. *Müntehabü't-Tevârihi Mu'înî (İskender Anonimi)*. Çeviren Ahmet Özturhan-Ahmet Korkmaz-Fatih Bostancı, İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları, 2023.
- Muhammed b. Hâvendşâh b. Mahmûd Mîrhvând. *Tarih-i Ravzatu's-Safa fi Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*. tash. Cemşid Kiyanfer, C. 5-6. Tahran: İntişârât-ı Esatir, 1385.
- Muhammed Müfid Müstevfî-i Bafkî. *Camî-i Müfidî*. C. 1. Tashih. İrec Afşar, Tahran: İntişarat-ı Esatir, 1385.
- Mustafa b. Abdullah Hacı Halife Çelebi. *Tercüme-i Takvîmu'l-Tevârih*. tash. Mirhaşim Muhaddes, (Tahran: İntişarat-ı İhya-i Kitâb, 1376.
- Nevayî, Abdülhüseyin. *Esnad ü Mekâtibat-ı Tarih-i İran*. Tahran: İntişarat-ı Büngâh-ı Tercüme ü Neşr-i Kitâb, 1355.
- Nizamüddîn Şamî. *Zafernâme*. Çeviren Necati Lügal. Ankara: TTK Yayınları, 1987.
- Seyditorabi, Seyed Asghar. "Âl-i Muzaffer (Muzafferiler) Dönemi İran Tarihi", *İraniyat Dergisi* 1, sy. 1 (2016): 112-123.
- Soylar, Nurullah ve Muhammed İbrahim Yıldırım. "Emir Timur'un Fars Hanedanlarına Karşı Tutumu: Mar'aşîler ve Muzafferîler Örneği", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 12, sy. 41 (Aralık 2024): 281-296, <https://doi.org/10.33692/avasyad.1510427>.
- Şerefüddîn Ali Yazdî. *Zafernâme*. Çeviren D. Ahsen Batur. İstanbul: Selenge Yayınları, 2013.
- Şihâbüddîn Abdullah b. Lutfullah b. Abdulreşîdü'l-Havafî el-Med'u be Hafız-ı Ebrû. *Zeyl-i Camî'u-Tevârih-i Reşidî*. Tashih Hanbababa Beyanî, Tahran: İntişarat-ı Şirket-i Tezâmünî-i İlmî, 1317.